

הרב אשר זאב ורנר זצ"ל רבה של טבריה

מסביב לפרשת החפירות על יד קבר הרמב"ם ז"ל בטבריה בשנת
תשט"ו

בראש חדש אלול תשי"ז, יצאה משלחת מטעם פועלי אגודת ישראל
לטבריה, לביקור אצל רבה של התנועה הרב הצדיק ר' א. ז. ורנר
זצ"ל, לדון אתו בבעיות התנועה ככלל, ובבעיות ההתישבות בפרט.
המשלחת כללה, את הרב קלמן כהנא שליט"א את הח' יצחק גרוס
והח' שמעון מאיר מהמחלקה להתישבות.

היות והח' יצחק גרוס כיהן גם כיושב ראש המועצה האזורית
נחל שורק, ואני היתי מזכיר המועצה. החלטנו שאצטרף לנסיעה כדי
לנצל את שעות הנסיעה לדיונים בנושאים שוטפים שעמדו על הפרק.
והנה נתגלגלה לידי זכות גדולה, לשוחח עם הרב ורנר זצ"ל
אודות בעיית החפירות ברחבת קבר הרמב"ם בטבריה.

הבעיה התעוררה, עקב רצון משרד הדתות, לשפר את מקום מנוחתו
של הנשר הגדול רבינו משה בן מימון זצ"ל.
הענין התפרסם בעתונות בארץ וחוץ לארץ והיה לשיחת היום בכל
פזורי ישראל.

הרבה חיצו ביקורת ובלסטראות הושלכו ברב ורנר זצ"ל בשל
היותו אב"ד טבריה מקום מנוחתו של הרמב"ם ז"ל, ובשיחה זו נגע
הרב ורנר זצ"ל בבעיה הכאובה, ופרש לפנינו כשמלה חדשה את דעתו
דעת תורה.

עקב חולשתו שהה הרב ורנר זצ"ל כפוריה שלידי טבריה במקום
הבראה, והשיחה התנהלה שם באוירה שקטה ורוגעת.
ובתוך השיחה, מסר לנו הוא זצ"ל דברים מופלאים על אודות
ייסודה של טבריה החדשה, ועל מנהגי הקבורה והעברת מתים בה.

הרב ורנר ז"ל הדגיש כמה פעמים בשיחה זו, שדברים אלו שהוא מוסר לנו קבל הוא מבית דין הקודם של טבריה. ובית הדין הקודם, קבלם מבית דין קודם, מסורת הקבלה שבידו נמשכת עד בית דינו של אותו צדיק וקדוש ישראל, הרב רבי חיים אכולעפיה זצ"ל. (1)

זכורני, כד הוינא טליא, קנאתי תמיד באותם התנאים והאמוראים, אשר למדו הלכות גדולות ודברים גדולים מרבותיהם הקדושים, עקב שיחה שולית - כביכול - אגב הליכתם בשדה, או אגב התעסקות אחרת, ובנו על יסוד למוד זה תלי תלים של הלכות. בעת שיחת - למוד זו, הרגשתי ממש כמי שלומד ושומע תורה מפי תנא קדמון.

רב ורנר זצ"ל כתב באותו זמן, תשובה ארוכה לאחד מגדולי הדור זצ"ל, שהרעיש עולמות, אודות החפירות שנעשו על יד קבר הרמב"ם, ורבינו בתשובתו הארוכה, מחוה דעתו דעת תורה, שונה מאשר דעתו של אותו גאון.

תשובתו לא ניתנה לפירסום עקב רצונו של רב ורנר זצ"ל, שלא לעורר מחלוקת, ולא ללכות את אש המחלוקת, וביטל רצונו נגד רצון אותו גדול.

הופיעה אמנם, תשובה קטנה ממנו בירחון "קול תורה" גליון חודש שבט - אדר תשט"ז, ובכיתה תשובת הרב הגאון י.מ. טולידנו ז"ל שחולק עליו, ומנסה לדחות את פסק דינו של הרב ורנר זצ"ל. בשיחה זו הוסיף רב ורנר זצ"ל בעל פה דברים רבים, והטברים שלא ניתנים להכתב.

מדברים אלה מתברר שפסק דינו של רבינו ז"ל עומד על בסיס הלכתי איתן ומוצק.

אין ברצוני וגם ביכולתי, להכנס לעובי המחלוקת בין הפוסקים בענין פינוי מתים, ואין ספק שדעתם של גדולי ישראל, גם אלה, שחלקו על הרב ורנר זצ"ל בענין זה, מקורם בהלכה.

אולם, אציין את מקורות ההלכה המדברים בענין זה, לאלה שרוצים לעיין בה.

את רוב הסימנים של שאלות ותשובות, הוצאתי מתשובתו של הרב י.מ. טולידנו ז"ל בירחון קול תורה, מגליונות: ניסן אייר סיון תמוז אב אלול תשט"ז.

מקורות ההלכה: א. חוות יאיר בסופו כתשובת הגר"ד אופנהיים.

ב. שרי חמד הלכות אבלות סימן קל"ו.

ג. יד בחיים סימן צ"ח.

ד. עולת איש סימן ט'.

ה. חתם סופר יו"ד סימן ק"ג חלק ו' סימן ל"ו.

ו. נודע ביהודה סימן פ"ט מהד"ת סימן קס"ד.

ז. שיבת ציון ס"ג.

ח. עין יצחק להגר"י אלחנן יו"ד סימן ל"ד.

ט. לבוש מרדכי סימן ל"ח.

י. ויען אברהם סימן כ"ה.

יא. סידורי של שבת הקדמה לחלק ב' תשובה ב'.

נבוא לעובדות עצמן:

משרד מ. העתיקות, שקיבל על עצמו את עבודות שפור מקום קבורתו של הרמב"ם ז"ל, לא שאל לא ברכנות בירושלים, ולא ברכנות המקומית בטבריה, האם מותר לו לחפור, על יד גדר בית הקברות הישן, בו מקום קבורתו של הרמב"ם ז"ל.

החפירה בוצעה, למטרת יציקת יסודות בטון לבנין בית כנסת מעל הקבר.

עם העמקת החפירות לעומק של 1-2 מ', נתגלו קברים, ובהם עצמות מתים.

הדבר לא עורר התפעלות מיוחדת, לא אצל החופרים, ולא אצל אנשי הסביבה בטבריה שראו את החפירות.

זה מחזה רגיל בטבריה שכמעט עם כל חפירה לבניית בתים נמצאים עצמות, וגם קברים שלמים.

בדרך כלל נהוג בטבריה, אם הבניה מבוצעת על ידי יהודים חרדיים, פונים הם לרבנות בשאלה, ולפי פסק דינם של הרבנות בטבריה עוד מימים קדומים, רשאים הבונים לפנות את העצמות, להביאם לקבורה בכבוד ולהמשיך בבניה.

אולם לצערנו הרב, הרבה תושבי טבריה לא פונים בשאלה אל הרבנות, ועל דעת עצמם שורפים הם את העצמות, וזורקים את האפר לאשפה.

אולם פועלי משרד מ. העתיקות הגדישו את הסאה.

הם לא לקטו את העצמות בדרך כבוד לתוך ארגזים או שקים.

דחפור ענקי שתפקידו לישר את השטח, גרר את העצמות, והפועלים זרקו אותם על מכוניות משא, כדי לזרוקם לתוך ים כנרת.

הטיפול הבזויני של העובדים, עורר את זעמם של אנשי טבריה, והגיעו הדברים לאוזן הרבנות המקומית, גם לירושלים הגיעה השמועה הלא טובה.

משנודע הדבר לרב ורנר זצ"ל יצא הוא עם בית דינו למקום, ונזף קשות במנהל העבודה, על הטיפול הלא מכובד בעצמות שנמצאו, והורה לטפל בעצמות בדרך כבוד, לבקש את סליחתם של המתים, ולהביאם לקבורה.

על דרישת תושבי טבריה החרדיים, שיוציא איסור על המשך החפירות, ענה הרב ורנר זצ"ל בשלילה.

עם זאת הודגיש, שגם אין בידו להוציא היתר להמשכת החפירות, כן מסר על החלטתו שלא להתערב.

כשנוכח הרב ורנר זצ"ל לדעת, שתושבי טבריה לא ירדו לסוף דעתו, ופסק דינו תמוה בעיניהם העלה חוות דעתו - ופסק דינו, על הכתב, ובמשפטים אחדים נימק את צעדו זה.

מדרכם של גדולי תורה האמיתיים, לעקור תלי תלים של הלכות בכמה משפטים קצרים.

גם תשובה זו של רבינו, היא מועט המחזיק את המרובה.

הסערה הגדולה שקמה סביב ענין זה גרם שרבינו ז"ל לא סידר את דבריו ואת נימוקיו בסדר הדרוש, וזה גרם לכך שרוב רובם של תלמידי החכמים התפלאו לנוכח פסק דינו זה.

כאמור ערך הרב ורנר זצ"ל אז תשובה ארוכה ומפורטת, לאחד מגדולי הדור זצ"ל אבל התשובה לא נתנה לפרסום.

אולם גם פסק דין זה הקצר לא התפרסם כדבעי, וגם עם פרסומו, לא הובנו הדברים מפאת עומק המושג וקיצור הדברים, לפיכך יש צורך להקדים כמה דברים יסודיים, שבלעדיהם אי אפשר להבין אפילו מעט מן המעט את פסק דינו זה של הרב ורנר זצ"ל.

טבריה

בכדי להבין פרשה זו על בוריה, עלי להקדים פרשה אחרת, הלא היא פרשת יסודה של טבריה וקורותיה, במשך כל הזמן מעת הוסדה ועד ימינו.

על חורבות עיר קדומה, לחוף ים כנרת, בנה הירודס אנטיפס כ-100 שנה לפני חורבן בית שני, עיר חדשה וקרא שמה טבריה. (כותבים גם טבריא עם א', ראה מדרש רבה בראשית כ"ג א').

בהוסד טבריה לא היה כבר זכר לעיר העתיקה שעמדה שם לפניו.

בין האמוראים ישנה מחלוקת, בדבר זיהוי עיר הקדומה, עם אחת העיירות שנזכרו ביהושע.

בגמרא מגילה דף ו' סובר ר' יוחנן כי טבריה נוסדה במקום חמת הקדומה, אולם בעיקר מזהים אותה בגמרא עם העיר רקת הקדומה. (ראה גמרא סנהדרין דף י"ב).

יוזפוס פלויוס בספרו "קדמוניות היהודים" י"ח 3.2. מוסר לנו כי עם התחלת בנית העיר, וחפירות היסודות לבתים, נתגלו קברים רבים - כנראה קבריהם של מתי העיר הקדומה רקת או חמת, ועקב זה לא רצו יהודים רבים - ובעיקר כהנים - להתישב בעיר.

דברי יוזפוס אלה, מתאשרים על ידי חז"ל בגמרא שבת דף ל"ג. שם מסופר, כי אחרי שיצא התנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי מהמערה, אמרו לו כי יש מקום שיש בו ספק טומאה - מחמת קברים שנמצאים בו - ויש לכהנים צער לעקוף את המקום. הוא, ע"י נס סימן את הקברים ויתר המקומות טיהר (ראה בתוספות ד"ה כל היכא), וכירושלמי מסכת שביעית פרק תשיעי מבואר שזה היה בטבריה.

אחרי טיהור טבריה על ידי ר' שמעון, ניתוספו בה הרבה משפחות יהודיות וגם משפחות של כהנים.

אחריו גרו בטבריה הרבה תנאים ואמוראים. אף מקום מושבו של הסנהדרין, לפני ביטולו היה בטבריה.

(ראה בספר "טבור הארץ" מהרב ר' משה קליערס אבדק"ק טבריה - לפני הרב ורנר זצ"ל - אודות גדולי ישראל שגרו בטבריה).

במשך קרוב לאלפיים שנה מאז הוסד טבריה נחרבה היא כמה פעמים. במרד שפרץ נגד הרומאים בשנת ד' אלפים ק"י (350 למספרם) נחרבה העיר.

היא נבנתה מחדש, ובמשך כל ימי הסבוראים והגאונים גרו בה יהודים רבים וביניהם גדולי תורה.

במאה החמישית למספרם גדל מספר הנוצרים ואף הושיכו בה הגמון. במאה הששית בנה בה יוסטנטנין כנסיות רבות.

בקיץ ד' שצ"ד (634 למספרם) כבשו הערבים את טבריה, הם עשו את העיר לעיר הראשית של גליל הירדן, בתקופתם שגשגה טבריה. בשנות ד' תקע"ג - תקצ"ג (למספרם 833-813), אנו רואים, שקהלת טבריה מנהלת מאבק עם יהודי בבל, בדבר מנוי ריש גלולתא.

הצלבנים כבשו את טבריה בשנת ד' תתנ"ט (1099 למספרם), בצורהו, ועשאוהו למרכז נוצרי חשוב, יסדו נסיכות בטבריה, ובנו בה כנסייה גדולה.

כמאה השלש עשרה, היו אוכלוסי טבריה מחציתם מוסלמים ומחציתם נוצרים.

בשנת ד' תתקמ"ז (1187) התפרצו גדודים מוסלמיים, ובראשם צלאח א-דין אל הארץ, ובקרבט טבריה, נחלו נצחון גדול על הצלבנים.

במלחמה זו נהרסה טבריה ונשארה בחורבנה במשך דורות אחדים. ההסטוריה של טבריה בארבע מאות השנים האחרונות מוכרת לנו היטב.

(בשנת ש"כ לאלף הששי (1560) בראשית שלטון התורכים בארץ. נמסרה טבריה וסביבותיה, על ידי הסולטן סולימן, לרשות דון יוסף נשיא, ויהודים מכל קצוי הארץ באו להתישב בה.

כעשר שנים לאחר מיכן, דהיינו בשנת ש"ל היה בטבריה האר"י הקדוש. כחמישים שנה אחריו דהיינו בשנת ש"פ, התישב בה השל"ה הקדוש ובה נקבר.

הישוב הזה עמד עד שנת ת"כ, דהיינו כמאה שנה, ונחרב במלחמה שפרצה בין הפלחים והבדויים.

בשנת ת"ק הוקמה טבריה מחדש, ע"י השייך הידוע דאהר אל עמר, שהזמין את הרב הצדיק רבי חיים אבולעפיה, לבנות את טבריה, ומאז לא פסק בה הישוב עד היום.

השכונה מימוניה (שליד קבר הרמב"ם) נוסדה לפני כ-90 שנה.

בתי הקברות בטבריה

בטבריה ישנן שתי בתי קברות, בית הקברות הישן, ובית הקברות החדש.

בבית הקברות הישן טמונים לפי המסורת:

- א. רבי יוחנן בן זכאי שנפטר בשנת תתל"ג או תת"מ.
- ב. רבי אלעזר בן הורקנוס שנפטר בשנת תתנ"ג (בערך).
- ג. רבי אמי ורבי אסי שנפטרו בשנות ד"א נ"א ו- ס'.
- ד. הרמב"ם שנפטר בשנת ד' תתקס"ה (1204).
- ה. השל"ה שנפטר בשנת ש"צ 1630.

בית קברות זה, מגודר בגדר של אבנים, וקברו של הרמב"ם ז"ל נמצא סמוך לגדר.

לפי המסורת, שוכבים על יד הרמב"ם ז"ל גם אביו ר' מימון, וגם נכדו ר' דוד, ושאר גדולי ישראל.

המסורת בדבר קברו של הרמב"ם ומשפחתו, יש לה על מה להסתמך.

כל הנוסעים מימי הביניים, אחרי הרמב"ם, מזכירים את קברו בטבריה. ב"שער הגלגולים" לרבינו חיים ויטאל זצ"ל, כתב שרבינו הקדוש האר"י ז"ל הסכים ברוח קדשו, שהרמב"ם ומשפחתו מונחים בטבריה ברחבה זו.

לפני כמה שנים, נמצא בבית ערבי שעל יד הקבר, מצבתו של ר' דוד נכד הרמב"ם. (2)

כמ"כ נמצאים בטבריה עוד הרכה קברים של תנאים ואמוראים, כמו של רבי עקיבא בצלע ההר של טבריה, ר' חייא ובניו, ר' ירמיהו ר' כהנא, ורבי מאיר בעל הנס. קברו נמצא על יד חמי טבריה ועליו בנין.

בית הקברות החדש

בו טמונים: א. הרב רבי חיים אבולעפיה ז"ל שנפטר בשנת תק"ד. הרב אבולעפיה ז"ל, הוא הראשון שנקבר בבית הקברות החדש, אחרי יסודה של טבריה על ידו.

ב. הרב רבי נחמן הורדנקי ז"ל אחד המיוחד שבין תלמידי רבי ישראל בעל שם טוב.

כמ"כ טמונים שם: ר' יעקב שמשון משפיטובקה, ר' מנחם מנדיל מויטבסק, רבי ישראל משקאלוו בעל פאת השלחן, תלמיד הגר"א ז"ל, ועוד גדולי ישראל.

בבית קברות זה הובא למנוחת עולמים גם רבי אשר זאב ורנר זצ"ל.

ולעצם פסק דינו של הרב ורנר זצ"ל:

חוץ מהמכתב הקצר שמופיע בירחון "קול תורה" נכתבו ע"י עוד שני מכתבים המדברים באותו ענין, מכתב אחד משלים את השני, ושניהם משלימים את המכתב שנמצא ב"קול תורה". ואלו הנקודות העקריות בדברי הרב ורנר זצ"ל.

א. בהוצאת פסק דין יש להסתמך בעיקר על נגלות התורה. ולפי נגלות התורה יש יסוד חזק לפסק דינו זה.
 ב. גם לפי סתרי תורה (וכידוע דברי רבינו ז"ל אחד מגדולי הקבלה בזמננו) יש לפסק דינו על מה להסתמך.

א. לפי נגלות התורה מתבסס פסק דינו על נקודות הבאות:

(א) לפי "שער הגלגולים", כל השטח שבין בית הקברות של ר' יוחנן בן זכאי, עד צלע ההר, שבו מונח ר' עקיבא, הוא בית קברות אחד, שבו מונחים עשרים וארבעה אלף תלמידי ר' עקיבא.

(ב) הליכת גאוני ישראל להתפלל על קבריהם מצביעה על כך שהם מסתמכים על הנאמר ב"שער הגלגולים".

(ג) אם כך הדבר, הרי שטח זה הוא ודאי טומאה, וכיצד עוברים שם כהנים יום יום בידעם שמתחת לכבישים ולמדרכות נמצאים קברים?

ולמה לא הוציא בית דינה של טבריה, בדורות הקודמים, פסק דין, שאסור לכהנים להסתובב בכל אותם השטחים, שלפי "שער הגלגולים" מלאים קברים של ישראל ובתוכם קבריהם של תנאים ואמוראים?

(ד) למה לא הוציאה בית דינה של טבריה, איסור על בנית השכונה מימוניה, שנבנתה כולה על השטח, שלפי שער הגלגולים, הוא מלא קברים.

מכל זה הסיק הרב ורנר זצ"ל, כי רק לזכות, כלומר, לעניני בקשת רחמים וכדומה, מכירים אנחנו בקברים, הידועים לנו על פי רוח הקודש כפי שמוכא בספר שער הגלגולים.

אולם לענין איסור הליכת כהנים בסביבה זו, וכש"כ לאסור על הבניה בשטחים אלה, אין אנו סומכים על ספרים אלו, לחשוב את השטח הזה כודאי טומאה, כי אם לספק טומאה. ספק טומאה ברה"ר מותר, גם לענין כהנים, וגם לענין הבניה, ז"א, שאין לחשוש למציאת קברים בשטח, ומותר להתחיל בבניה. אולם לאחר שהתחילו את הבניה בהיתר, ונמצאו עצמות, התיר רב ורנר את פינוי עצמות, משלשה טעמים:

(ה) המקומות האלה הוחזקו על ידי רבים לכבישים ומדרכות, וגם נמכרו למגרשים לבניה.

אם נוציא עכשיו איסור למהשך הבניה, או על הליכה לכהנים מחמת טומאה, או לישראלים מחמת בזיון המת, כפי שפוסקים הטו"ז והש"ך ביו"ד סימן שס"ד, לא יצייתו לנו, אחרי שמאות בשנים לא מחו בהם, ולפי זה יותר טוב לפנות את העצמות.

כך עשה רבי שמעון בר יוחאי, לפי דעת הירושלמי שביעית פרק ט', והוכא גם ברש"י שבת ל"ג, פינו את המתים, ממקומם לבית קברות אחר, אחרי שעל ידי רבי שמעון בר

יוחאי נודע מקומם. ולא כפי דעת הבבלי, שר' שמעון רק ציין את המקומות בדיוק, כדי שהכהנים לא ילכו שם. יש בזה זכות לעצמות שלא יכשלו בהם רבים.

ב. למרות שגרו מאות בשנים נוצרים ומוסלמים בטבריה, אין בה בית קברות של גויים ויש מקום לומר כי עצמות אלו הם של גויים ומותר לפנותם.

ג. הרב ורנר זצ"ל מסתמך, על ירושלמי פרק ז' דנזיר, כי אחרי 120 שנה לפטירתו של אדם, הוא נעשה רקב, ואז, אין אסור פינוי.

כי עיקר איסור פינוי עצמות הוא, מפני דבלכול קשה למתים מפני שמתיראים מיום הדין (ראה יו"ד סימן שס"ג סעיף א' בש"ך ובטו"ז), ואחרי שהגוף נרקב, הרי זה סימן כי נגמר דינו, ואין לו ממה לפחד. היות שכל הקברים הנמצאים בשטח זה הם יותר ממאה ועשרים שנה הרי שאין אסור פנוי חל עליהם. תוספות התורה תוספות הלכות יש לציין, כי טעמו זה של הרב ורנר ז"ל מוזכר בפירוש, בתשובת נודע ביהודה סימן פ"ט, ואין זה חדוש שחדשו רבינו, כמו שטענו מתנגדיו בהלכה זו.

ואם נבוא לדון לפי פנימיות התורה: הרי אין מה לחשוש כלל, כי לפי הסוד, הצדיקים הגדולים, כמו ר' יוחנן בן זכאי הרמב"ם והשל"ה, גופם ובשרם עליהם, כמו שנקברו, והקב"ה מסתיר אותם, ואינם חוזרים לעפרם, רק שעה אחת קודם תחית המתים, ורב ורנר ז"ל קובע: כל שלד הנמצא בלי בשר לא מקדושים המה.

ואחר הקדמות והסברים הללו נביא את דברי הרב ורנר במכתב אחד שהוא תמצית דבריו גם משאר המכתבים:

העתק מכתב של הרב ורנר זצ"ל.

על פרשת החפירות ברחבת הרמב"ם בטבריה

בנידון שאלתכם שראיתם מודפס בשמי, שאני לא ידעתי בכלל שנעשו חפירות שמה - ונשאלתי רק כשהיו העצמות כבר בשק, אם כן למה לא הפסיקו מאז את החפירות?

יפה שאלתם - אולם המודעה בשמי לא נמסרה בדיוק כמו שאמרתי, כי אדרכא אמרתי נימוקין למה לא התערבתי ולא דרשתי להפסיק החפירות. ובכן, ידעתי מהחפירות, אולם לא נשאלתי על זה, ורק נשאלתי מה לעשות בעצמות.

אני רוצה לבאר הנמוקים למה לא התערבתי בזמן שידעתי שעושים חפירות, לדרוש להפסיקן.

שאלה זו נתעוררה כבר פעם אצלנו, ביחד עם חברי הדיינים המנוח הגרי"ח זריהן ז"ל והגאון ר' יעקב ועקנין ז"ל, שהיינו דיינים בבית דין מיוחד של הרבנות המאוחדת ספרדים ואשכנזים.

אז לפני מלחמת השחרור התחיל חכם רבינו נ"י לחפור מאחורי הגדר, למטרת בנין בית הכנסת מעל קבר הרמב"ם, ובאו והודיעו לנו כי נמצאו קברים שמה.

יצאנו ומצאנו עצמות בתוך הקברים ובכל אורך התעלה של החפירה. ואז היתה השאלה יותר קשה כי העצמות לא היו אז נאספים, כמו בזמן שנשאלנו היום, אלא מונחים במקומם.

נשאלנו אם להוציאם או אם לכסות אותם במקומם, כמו שהיו מונחים וינוחו על משכבותם.

חזרנו למשרד הרבנות לברר הדין, התעוררה השאלה, הלא לפי ספר "שער הגילגולים", ישנם ארונות רבים ע"י קברו של ר' יוחנן בן זכאי מחוץ לגדר. וכפי שמובא בעוד כמה ספרים, שמשטח בית הקברות עד שטח ר"ע, קבורים לדבריהם ארבעה ועשרים אלף תלמידים, ואף הלכו רבנים גאוני ישראל, ובהם גאונים רבים,

להתפלל ע"י הקברים הניכרים, וגם נעשה רה"ר, וכהנים עוברים שמה יום יום.

ואם נחליט שעפ"י הספרים הנ"ל שמה ודאי טומאה, למה שותקים ולא מציינים ומסיידים כל השטח הנ"ל.

אלא שבודאי זה רק ספק טומאה, מאחד משני הטעמים הבאים:

(א) עפ"י ירושלמי פ"ט דנזיר, שאחרי מאה ועשרים שנה נעשה רקב.

(ב) בגלל שיש מחלוקת, אם דבר הידוע עפ"י רוח הקודש, יוצר דינים - והקברים של ר' יוחנן בן זכאי, ור"ע ותלמידיו, ידוע רק עפ"י רוח הקודש.

וגם, הלא לא ידוע בטבריה ביה"ק של גויים - הוה שוב קבוע דהוה ספק, וגם קבוע קל, כי אינו ניכר, כמו שדה איתן, ובכן אין חשש ללכת שמה.

אולם כאשר חפרו, ונתגלו עצמות, ויש כבר ודאי טומאה, ולציין המקום אין בידינו, כי כבר הוחזקו שמה רבים, ולא יתחשבו אתנו, מצוה לטהר המקום שלא יכשלו רבים בודאי טומאה. וכן רבי שמעון טיהר טבריה.

וכן אפשר לומר, אחרי שכבר נתברר, שאמת מה שכתוב בספרים, שיש שמה בית הקברות, והמקום רשות הרבים לרבים, יש מצוה לחפור ולברר במקום שאפשר לברר שלא יכשלו רבים.

מטעמים אלה החלטנו אז, להוציא העצמות ולקוברם במקום אחר, כי זו זכות לעצמות שלא יכשלו בהן רבים.

וגם החלטנו אז לא להתערב בענין החפירות, כי להורות שמותר לחפור, קשה להוציא דין תמוה לרבים, ובכן מוטב לא להתערב ועי"ז יחפרו ויטהר המקום ותבוא עליהם ברכה, שגרמו שלא יכשלו רבים.

ומהטעמים הנ"ל לא התערבנו יותר.

אולם אח"כ הם בעצמם הפסיקו, בכדי לקבץ כסף לבנין. וכעת שנתחדש הדבר, הלכתי שוב בדרך זו, לפסוק בענין העצמות שכבר נמצאו, ולא להתערב בענין החפירות.

אחרי שלפי הרגשתי יש שמה ודאי טומאה ולא ספק, ולמנוע כהנים ללכת ולסייד המקום אין בידי. (כן נאמר מאז סברא, שבמקום קבורת הרמב"ם החזיקו גויים לקבור מתיהם ולכן לא נקברו "פאת השלחן" ותלמידי בעש"ט שמה, רק עשו ביה"ק יהודי חדש).

וכן נהגו בטבריה בקרית שמואל, ובכמה מקומות שמצאו קברים, הוציאו העצמות מפני שכבר היה שמה ודאי טומאה.

להפסיק לבנות שם השכונה, קול זה לא ישמע והחליטו שמוטב לטהר המקום.

וראוי עכשיו שהגאונים הרבנים הראשיים לישראל יעינו בכל הדברים האלה יוציאו פסק למעשה.

זוהרות התורה
זוהרות השו"ת

ידידכם דו"ש

אשר זאב ורנר

עכ"ל הרב ורנר זצ"ל

אולם, באותה שיחת לימוד בפוריה, הוסיף הרב ורנר זצ"ל הרבה נימוקים לפסק דינו, והדגיש, כי חלק חשוב מהם, קבל הוא, מבית דינו הקודם, ועד לבית דינו של רבי חיים אבולעפיה ז"ל מגיע קבלתו.

ארשום כאן רק את הנקודות העקריות שבדבריו.

א. אחרי בא ר' חיים אבולעפיה ז"ל מתורכיה, לכהן כרכה של טבריה בשנת ת"ק, מיד עם תחלת בנית העיר בזמנו, נתגלו קברים, ובית דינה של טבריה של אותה שעה, ובראשה ר' חיים ז"ל שקלו וטרו, האם יש להפסיק את הבניה מחשש מציאת קברים נוספים - שנראה כודאי - או יש להמשיך את הבניה.

אחרי דיון ארוך ונוקב, הוחלט, להתיר את הבניה, ואם ימצאו קברים, יש לפנותם.

ב. בהתחלה, רצו אנשי טבריה שהתישבו בה בראש ר' חיים אכולעפיה ז"ל להמשיך ולהשתמש בכי הקברות הישן, שבו השתמשו במשך 1500 שנה ברציפות.

שלושים שנה לפני חורבן העיר טבריה בשנת ש"צ נקבר בה השל"ה הקדוש.

אולם נודע להם, כי במלחמת הפלחים והבדוים שבה נהרסה טבריה בשנת ת"כ, נהרגו גויים משני הצדדים, וכל הנהרגים משני הצדדים, נקברו בשטח של בית הקברות הישן.

כל הרובד העליון של בית הקברות, מלא קברי עכו"ם, וכל העצמות הנמצאים עד עומק של 2 מטרים הם עצמות עכו"ם, ואין שום ספק שמותר לפנותם כי אם גם מצוה לפנותם.

היות והם לא רצו להתעסק בענין זה, שלא היה להם נחוץ, הקצו להם שטח חדש לבית קברות, הוא בית הקברות שמשתמשים בו עכשיו.

ג. בתקופת הרמב"ם, לא נהגו לקבור בשטח פתוח בשדה, כנהוג בימינו. משפחת הרמב"ם נקברה במערה כמו שהיה נהוג בזמנו, ומערה זו נמצאת כיום - לפי מסורת שבידי הרב ורנר ז"ל - בעומק של כ-12 מטר בעומק מתחת פני השטח שאנו מהלכים עליו היום.

אין כל שמץ לטענה, כי העצמות שנמצאו יכולים להיות ממשפחת הרמב"ם.

סימון מיקומם של קברי בני משפחת של הרמב"ם ושל שאר גדולי ישראל בשטח זה, נעשה על ידי רבי חיים אכולעפיה ז"ל ובית דינו, בעזרת מהנדס מקושטא, במטרה לתת אפשרות לבא ולהתחנן על ידי קבריהם של קדושים אלה.

הקברים נמצאים כאמור בעומק של כ-12 מטרים ולא בתוך 2-3 מתחת לפני השטח.

דוגמא לכך, מקום קבורתו של רבי שמעון בר יוחאי במירון, כידוע, הקבר נמצא במערה עמוקה, כמו מערת בית הלל, והבנין

- נבנה מעליה כגובה רב, המקום בו אנו נוהגים להתפלל במירון, הוא למעלה בהרבה מטרים מהקבר עצמו.
- ד. מעשה רב מבית דינה של טבריה הקודם.
- כידוע, קיים בנין גדול ונהדר, על קברו של רבי מאיר בעל הנס בטבריה. הבנין מחולק בין שתי העדות הספרדית והאשכנזית.
- יסודות הבנין נחפרו על יד הקבר ממש. בין רבי מאיר ותלמידו סומכוס, נמצא קיר שיסודות נחפרו בין שני הקברים האלו.
- רב ורנר ז"ל מסר, שידוע לו, שבזמן החפירות שנערכו שם, גם כן נמצאו עצמות, ובית דינה של טבריה אז, לא פסקו להפסיק את החפירות, אלא פנוי העצמות, והמשיכו בחפירה ובבניה.
- ה. ולסיכום ציין הרב ורנר ז"ל, שלפי דעתו, היתה מצוה גדולה, לחפור את כל השטח, ולהוציא את העצמות ולפנותם, מטעם נוסף והוא, בזיון המת.
- כי בכתים שנבנו בשכונה מימוניה, ובכתים הערכים שבשטח הסמוך נחפרו בורות ביוב, ובבורות אלו זורמים מי שופכין, וזהמא זו חודרת לתוך הקברים מתפשטת ומחלחלת ביניהם, וכי יש בזיון המת ובזיון גדולי ישראל יותר מזה?
- הרב ורנר ז"ל הוסיף עוד כמה וכמה נימוקים, ולבסוף ציין: למרות כל זה, אחרי שראיתי, שרבנים האחרים הבינו אחרת והוציאו את המחלוקת לרחוב היהודי, אמרתי אין לי ספק, שגדולי ישראל אלו המונחים בשטח זה, נח להם להשאר במצב שהם עכשיו, כדי לא להרבות מחלוקת בישראל ונתתי הוראה, להפסיק את החפירות.
- כה סיים הרב ורנר ז"ל את דבריו.
- בא וראה צדקתו הגדולה של אותו צדיק זכותו תגן עלינו.

הערות

- (1) ראה אודותיו: שם הגדולים להחיד"א ערך ר' חיים אבולעפיה ובמכתביו של רבינו בעל "אור החיים" בספרו של ר' בנימין קלאר.
- (2) המצבה נלקחה בזמנו ע"י ממשלת טורקיה והוצגה במוזיאון באנקרה, לפני כמה שנים נקנתה המצבה ע"י יהודי עשיר מארצות הברית הוחזרה למקומה ונקבעה במסגרת רשת מתכת.

זמירות התורה
זמירות השנה